

Trafikverket

781 89 Borlänge

Beslut

Datum 2018-08-27

Dnr RAA-2018-1689

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Ornäs station, Dalsjö 9:51, Borlänge kommun, Dalarnas län

Riksantikvarieämbetet beslutar med stöd av 6 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen att skyddsbestämmelser enligt här bifogade förslag ska gälla för Ornäs station.

Redogörelse för ärendet

Enligt beslut av regeringen 2018-03-29 är Ornäs station skyddad som statligt byggnadsminne.

Ett förslag till skyddsbestämmelser remitterades 2018-04-19 till den förvaltande myndigheten Trafikverket som inte haft något att erinra mot förslaget.

Beslut i detta ärende har fattats av riksantikvarien Lars Amréus efter föredragning av handläggaren Jan Karlsson. Även avdelningschefen Qaisar Mahmood och t.f. enhetschefen Solveig McKenzie har varit med om den slutliga handläggningen.

Lars Amréus

Jan Karlsson

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Plusgiro 599 94-4
Bankgiro 5052-3620

Bilaga:

Skyddsbestämmelser med bilaga

Kopia till:

Länsstyrelsen i Dalarnas län
Dalarnas museum
Borlänge kommun
RAÄ/Bebyggelseregistret

Bilaga 1, RAÄ dnr RAÄ-2018-1689, 2018-08-27

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet; Ornäs station, Dalsjö 9:51, Borlänge kommun, Dalarnas län

Byggnadsminnet omfattar följande byggnader inom det område som avgränsats på bifogade karta, se bilaga 2.

1. Stationshus
2. Uthus
3. Jordkällare

Följande skyddsbestämmelser ska gälla för byggnadsminnet:

1. Området med mark och vegetation ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Området får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras så att områdets kulturhistoriska värden minskas.
2. Byggnaderna ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart på ett sådant sätt att byggnadsminnets kulturhistoriska värden bevaras.
3. Byggnaderna får inte helt eller delvis rivas, flyttas, byggas om, inte heller byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
4. I byggnaderna 1-2 får stommen inte rivas, byggas om, göras ingrepp i eller ersättas med annat material.
5. I byggnaderna 1-2 får ingrepp i eller ändring av äldre planlösning eller äldre fast inredning inte göras.

Om det finns särskilda skäl får, enligt 7 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen, byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ansökan om tillstånd till sådan ändring lämnas på en särskild blankett till Riksantikvarieämbetet.

Begreppsförklaringar

Med *vård och underhåll av byggnader* avses åtgärder för skötsel som behövs för att vidmakthålla en byggnads tekniska egenskaper och utseende. Underhåll avser både arbeten som måste göras vid upprepade tillfällen och speciella åtgärder som ska hålla byggnaden i gott tekniskt skick. Till underhåll räknas inte åtgärder som tillför en byggnad nya egenskaper, till exempel en ny kulör. Exempel på underhållsåtgärder är: ommålning, putslagning, lagning av tak och utbyte av skadade delar, dock inte omläggning av alla takytor eller omputsning av hela byggnaden.

Med *material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart* avses material och metoder som ursprungligen användes när en byggnad eller byggnadsdel uppfördes. I de delar av byggnadsminnet där kulturhistoriskt relevanta material fortfarande används får dessa inte ersättas med andra material. Med metoder avses bland annat bearbetning av trä, framställning av fönsterglas och applicering av puts och färg.

Med *stomme* avses byggnadens konstruktiva/bärande delar såsom bjälklag, balkar, pelare, valv, takstolar, bärande ytterväggar och bärande innerväggar, murar, murstockar och grundkonstruktioner. Till stomme räknas inte de ytskikt som finns på bärande konstruktioner, till exempel putslager, färgskikt och golvmaterial.

Med *planlösning* avses det sätt rummen eller utrymmen i en byggnad är fördelade och belägna i förhållande till varandra. Med förändring avses till exempel rivning av väggar, trappor, upptagning eller igensättning av dörröppningar, ändring av kommunikationsvägar, rumsformer och rumsvolymer samt delning av rum med väggar eller bjälklag.

Med *fast inredning* avses det varmed byggnaden blivit försedd, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller del av denna. Fast inredning omfattar till exempel dörrar, fönster, lister, taklister, paneler, golvbeläggning, eldstäder och kakelugnar.

Med *mark och vegetation* avses den jord som omger byggnaderna med eller utan beläggning och anlagd växtlighet.

Motivering

Ornäs station med stationshus, uthus och jordkällare är en sammanhållen och välbevarad miljö. Inga tillbyggnader eller förändringar har förändrat de bevarade byggnadernas exteriörer i någon större omfattning.

Stationshusets planlösning är i alla väsentliga delar bevarad liksom detaljer av inredningen, till exempel den tidstypiska inredningen i väntsalen.

Stationshuset är ett välbevarat exempel på de mindre stationshus som uppfördes i ett stort antal på de enskilda bansträckorna. Denna stationstyp är idag sällsynt, då många liknande stationer rivits, sålts eller förändrats.

Sammantaget har hela stationsmiljön ett högt kulturhistoriskt värde.

Kort historik och kulturhistorisk beskrivning

Bergslagens Järnvägar (BJ) med den under 1870-talet byggda järnvägslinjen Göteborg C - Kil - Falun C, med en huvudlinje på 478 km, var Sveriges genom tidernas största järnvägsprojekt. Banan färdigställdes i sin helhet år 1879, men dagliga resor mellan Göteborg C och Falun C gjordes inte förrän 1888.

Ornäs station var en mötesplats mellan Falun och Borlänge och stod klar till öppnandet av den nordligaste delsträckan av järnvägen vid årsskiftet 1875/1876.

År 1908 ingicks samarbete med Gävle-Dala Järnväg och Stockholm-Västerås-Bergslagens Järnvägar. Samarbetet utvecklades med tiden till Trafikförvaltningen Göteborg-Dalarna-

Gävle – GDG - som var Sveriges största enskilda järnvägsbolag och tidvis hade tåg som var snabbare än SJ:s.

Under åren 1939–1946 elektrifierades huvudlinjen. BJ och resten av GDG förstatligades 1948 och ingick därefter i SJ:s verksamhet.

Persontrafiken vid stationen är numera nedlagd, men fortfarande används en mindre del av byggnaden för Trafikverkets drift.

Arkitekten Axel Kumlien ritade fyra olika stationshusmodeller till de många stationerna längs banan. Stationshuset i Ornäs var ett mellanstort typhus enligt den tredje klassen med den genomgående väntsalen centralt placerad i bottenvåningen. Detta arrangemang gjorde det enkelt för de resande att ta sig till tågen. Vanligtvis hade inte heller Kumliens stationshus någon indelning av väntsalarna i olika klasser, också det en nymodighet.

Stationshuset är uppfört med en stomme av trä i 1 ½ våning. Bottenvåningen består av en stor centralt placerad väntsal genom hela huset flankerad av expeditionslokaler och en trappa till övervåningens bostadslägenhet. I lägenheten finns många äldre byggnadsdetaljer bevarade. I väntsalen är golv, väggpanel och tak troligen ursprungligt.

Fasaderna har en liggande träpanel och är rikt dekorerad med trädetaljer kring fönster och dörrar samt det för stationshusen längs banan så karaktäristiska våningsbandet. Färgsättningen har ändrats med röda fasader och vita knutar lika övriga hus på landet i Sverige. Från början var förhållandena det omvända med mörka snickeridetaljer och ljusa fasader. Dörrarna är idag blåmålade. Mot banan har vissa skyltar och klockan plockats bort. Fönstren är till stor del bytta till fönster med en T-form, men utan de tidigare spröjsarna.

Uthuset är en enkel rödmålad träbyggnad med tre portar. På gaveln mot stationshuset finns två mindre fönster. Både fönster och portar har kvar de ursprungliga omfattningarna. Taket är belagt med tvåkupigt tegel lika stationshuset. Skorstenen av tegel är oförändrad med en utkragad överdel. Uthuset är på ena långsidan tillbyggt med ett garage.

En jordkällare av traditionellt snitt kompletterar gårdsbilden.

